

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:811.111''24
DOI: 10.31499/2307-4914.1(21).2020.210214

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Бондарук Яна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
ORCID: 0000-0001-6329-450X
E-mail: bondaruk.yana@ukr.net

У статті досліджено засоби розвитку навичок говоріння майбутніх учителів англійської мови. Виокремлено найбільш поширені мовленнєві вправи і завдання, які зорієнтовані на вдосконалення інішомовного спілкування у ЗВО та представлені у навчально-методичних посібниках викладачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. З'ясовано, що розвиток інішомовного спілкування нерозривно зв'язаний із такими поняттями як «швидкість» і «правильність» висловлювання, «впевненість» в інішомовному спілкуванні.

Ключові слова: інішомовне спілкування, навички говоріння, мовленнєві вправи, комунікативні завдання, швидкість мови, правильність висловлювання, майбутній учитель англійської мови.

WAYS OF DEVELOPING SPEAKING SKILLS IN FUTURE EFL TEACHERS

Bondaruk Yana, Associate Professor at the Department of English Language and Methods of Its Teaching, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
ORCID: 0000-0001-6329-450X
E-mail: bondaruk.yana@ukr.net

The article deals with the analysis of the basic ways of developing speaking skills of future EFL teachers. It presents the most used set of exercises and tasks, which are oriented to enhance foreign speaking skills and presented in educators' manuals of Uman State Pedagogical University. It proves that the group discussion is the best way of speaking in English classes.

The aim of the article is to analyze the main ways of developing and enhancing speaking skills; to indicate the set of exercises and tasks used by educators in Uman State Pedagogical University, as well as to find the stages of speaking activities.

There are four main groups of exercises and tasks to develop speaking skills. It proves that the development of speaking skills is closely connected to «fluency», «accuracy» of the speech, as well as to «confidence» in speaking. The article reveals that the main idea of the communicative tasks and exercises is to teach students communicating in English. It points out the main problems and obstacles the educator and students can face with while speaking in English classes. The conducted research indicates the importance to arrange some stages in speaking into a basic lesson sequence: set task, plan the speaking, rehearse the speaking, do the task, feedback, add and correct, redo the task.

The research is conducted on the assumption that oral and written tasks with illustrated materials for discussing the experience or some particular things teach students speaking and communicating in English. Taking into account this fact, the development of speaking skills can be done in three different ways: possibilities to retell and repeat the speech; possibilities to use language in a real life; possibilities to intensify various parts of speech. All the aforementioned ways of speaking help students to speak fluently in different real situations.

Keywords: foreign speaking, speaking skills, communicative exercises, communicative activities, fluency, accuracy, future EFL teacher.

Швидкоплинні зміни, які відбуваються в усіх секторах суспільного життя, продиктовані вимогою часу, трансформують також і основну мету, зміст іншомовної освіти – підготувати конкурентоспроможного фахівця, здатного швидко та креативно вирішувати поставлені завдання в багатомовному та різнокультурному світовому соціумі. Такі умови в цілому впливають на комплексні мовленнєві навички студента, майбутнього вчителя англійської мови.

Варто відмітити, що система завдань і вправ у підручниках, як основний засіб розвитку іншомовного спілкування, зорієнтована на формування ключових компетентностей майбутнього вчителя англійської мови, що представлені у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та иписьмо. Проблема добору та аналізу вправ з навчання іноземної мови не вважається новою у науковій літературі. Це питання досліджувалося відомими вченими України (І. Зязюн, М. Мірошниченко, С. Ніколаєва, О. Ніцецька, В. Редько, Ю. Федусенко та ін.) та закордону (Б. Аббс, З. Ісвлева, В. Кондратьєва, Дж. Скрівенер, Дж. Хармер, Т. Хедж та ін.). Проте, подальшого дослідження потребує комплекс вправ і завдань, зорієнтованих на розвиток навичок говоріння як основного інструменту підготовки сучасного вчителя англійської мови у ЗВО України. Таким чином, мета нашого дослідження полягає в аналізі основних засобів і підходів до розвитку та вдосконалення навичок говоріння майбутніх учителів англійської мови, визначенні основних етапів організації завдань для обговорення на заняттях з англійської мови.

Навчання мовленню у ЗВО здійснюється у процесі роботи з усними та письмовими текстами, з ілюстративними матеріалами, під час обговорення теми, досвіду тощо. Нині в системі іншомовної освіти превалює комунікативний підхід до вивчення англійської мови. Вважають, що розвиток продуктивних умінь (а саме говоріння) відбувається у трьох площинах [2, с. 123]: 1) можливості переказу та повторення (практика мовлення, наближеного до реальних життєвих ситуацій); 2) можливість максимально використовувати мову, яка вивчається (можна прослідкувати успіхи студента та проблеми, які виникають у побудові висловлювання); 3) можливість активізувати різноманітні елементи мови (чим більше практикується мовлення, тим швидше доводиться висловлення до «автоматизму») [2, с. 123]. За таких умов завдання викладача полягає у доборі комплексу вправ і завдань, які мають на меті не лише сприяти розвитку іншомовного мовлення студентів під керівництвом викладача, враховуючи вимову, словниковий запас, правильність побудови висловлювання, а й можливість висловлювання з певною метою у конкретних ситуаціях.

Зважаючи на такі думки, науковці все частіше використовують поняття швидкості мови (fluency) та її правильності (accuracy), коли йдеться про розвиток продуктивного вміння – говоріння [1, с. 3–4]. Необхідно формувати граматичні, лексичні навички так само, як і розвивати комунікативні вміння. Увага до системи мови, без сумніву, має бути суттєва, але не варто забувати про важливість темпу та швидкості висловлювання, про контекстуальну відповідність [1, с. 3–4]. Можна знати багато особливостей про мову, її структуру. Та, яка користь з цього, якщо мовець не може використати ці знання у своєму мовленні? Яскравим прикладом такої проблеми може бути підхід до вивчення іноземної мови у радянські часи – здобувачі освіти, студенти вмiли та знали, як правильно провідміняти дієслово, але не могли відповісти

на елементарні запитання іноземною мовою. Так звані «пасивні знання» студентів інколи є набагато кращими, ніж «активні». Якщо студент не має можливості практикуватися у говорінні, у нього розвиватиметься невпевненість і небажання висловлювати свої думки у майбутньому. З іншої сторони, відсутність практики іншомовного спілкування, або його брак може викликати небажані паузи та перерви у мовленні, необхідних для пошуку та згадування певного висловлювання чи комбінації слів.

Все більшої популярності набувають такі форми роботи на занятті, коли максимальна кількість студентів залучена до обговорення, дискусії. Варто відмітити, що у цьому випадку на кожного співрозмовника припадає мало часу для говоріння. Доцільним є об'єднання студентів у міні групи (у кількості двох, трьох осіб), що дозволить краще організувати процес говоріння. Під час добору вправ та завдань, важливо пам'ятати про мету спілкування та типи розмовних ситуацій. Науковці виділяють декілька таких типів [3, с. 263]:

1. Ситуація, яка не потребує практичних завдань.
2. Ситуація, у якій важлива рівна кількість учасників.
3. Кількість учасників має бути невелика й обмежена.
4. Короткі репліки.
5. Розмова не для широкого кола аудиторії.

Вважається, що розмовна тема є більш неформальною формою спілкування і не потребує певних завчених шаблонів. Мета такого спілкування може варіюватися від обміну новинами, інформацією та думками до прийняття рішень. Можна стверджувати, що спілкування з метою вивчення англійської мови можна поділити на два загальних типи: неформальне (взаємодія, налагодження соціальних стосунків) та формальне (обмін інформацією з метою отримання роботи, ділові стосунки та ін.).

Аналіз низки навчально-методичної та наукової літератури дозволив зробити висновки, що будь-яке завдання на занятті з англійської мови, яке зорієнтоване на розвиток іншомовного спілкування, так чи інакше проходить через декілька етапів [4, с. 233–234]: оголошення завдання; планування говоріння (студенти у групах обговорюють можливий хід обговорення певної проблеми, теми); практика (студенти у парах обговорюють тему або проблему); виконання завдання (перегрупування студентів та виконання основного завдання); підведення підсумків (студенти діляться враженнями після виконання завдання, підсумовують результати іншомовного спілкування); виправлення помилок (на цьому етапі студенти та викладач аналізують можливі помилки під час виконання завдання); можливе повторення завдання (студенти можуть знову виконати завдання для покращення іншомовного спілкування).

Отож наведемо приклади мовленнєвих вправ і комунікативних завдань, які використовуються у підготовлених навчально-методичних посібниках викладачів кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Зауважимо, що при оцінці вправ і завдань, ми керувалися класифікацією, розробленою В. Редьком [7] для аналізу підручників з іноземної мови (рис. 1):

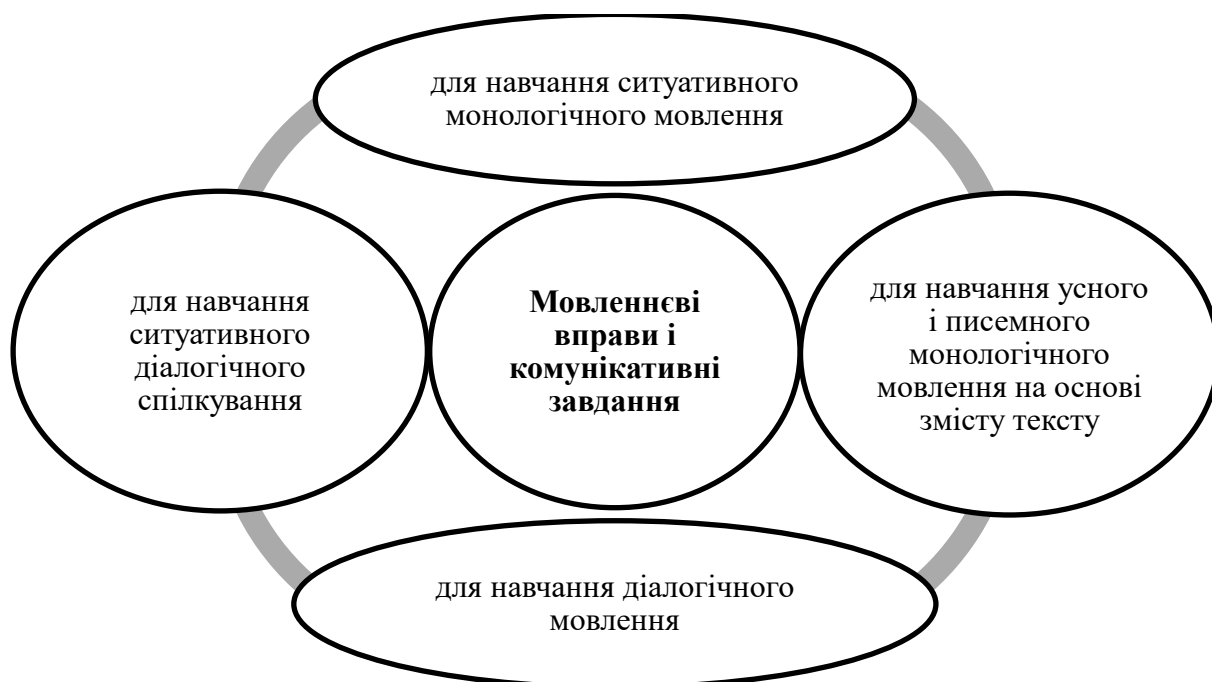

Рис. 1. Система мовленнєвих вправ та комунікативних завдань для вивчення іноземної мови
[розроблено автором на основі джерела 7]

1. Вправи та завдання для навчання усного та писемного монологічного мовлення на основі змісту тексту:

- яка основна ідея твору;
- опишіть певну ситуацію, факт тощо, про який ідеться в тексті;
- погодьтеся або заперечте факт, думку, ідею тощо, яку висловлює автор у тексті;
- висловіть власну думку про інформацію зі змісту тексту;
- знайдіть ключові слова та вирази у тексті, які допоможуть дати відповіді на запитання до тексту;
- опишіть картину, фотографію, використовуючи завчені мовні кліше, вирази та ін. [7].

1. *Look at the pictures and guess the profession they suggest, then say what each person in that profession does.*

2. *Compare and contrast the jobs in two pictures. Think of the qualities and qualifications needed, the advantages and disadvantages of each, and the lifestyle each job involves. Which of the jobs shown would you prefer to do? Why?*

3. *Read the text below and decide if the author likes the Ukraine's capital or not. What words or expressions can help you understand the author's attitude? [5].*

2. Вправи та завдання для навчання ситуативного монологічного мовлення:
- погодьтесь/не погодьтесь із запропонованим висловленням;
 - прочитайте/прослухайте речення і продовжіть висловлену в ньому думку;
 - заперечте думку, висловлену в реченні;
 - висловіть власну точку зору щодо...;

- дайте оцінку...;
 - перефразуйте твердження;
 - розкажіть про...;
 - розташуйте речення у певній послідовності;
 - із запропонованого списку речень виберіть ті, що інформують про...;
 - складіть висловлення за ключовими словами / за планом / за змістом фотографій (малюнків);
 - опишіть...;
 - переконайте співрозмовника в ... [7, с. 317];
1. *Do you agree with the quote of a famous Scottish pioneering town planner given below? Prove your idea: "But a city is more than a place in space, it is a drama in time" [5].*
 2. *Make up a menu for a beach barbeque. Make a list of food products you need for it. What is your specialty? [6].*
3. Вправи та завдання для навчання діалогічного мовлення:
 - розпочніть діалог щодо ...;
 - складіть діалог відповідно до зразка, який ви щойно прослухали, прочитали;
 - складіть діалог, керуючись запропонованим планом реплік, використовуючи вивчені раніше вирази, кліше і т.д. [7].
 1. *Make up and role-play a dialogue between a Ukrainian and foreign students who are applying for an English summer course based on the text you've listened to.*
 2. *Ask and answer questions about Russell Cook and his car using statistics. Roleplay the conversation between Russel Cook, Barry King and Tony Bond about his participation in the rally and his car [5].*
 4. Вправи та завдання для навчання ситуативного діалогічного спілкування:
 - складіть діалог за вказаною темою;
 - складіть діалог за змістом прочитаного уривку;
 - складіть діалог відповідно до окресленої обставини, ситуації [7].
 1. *Make up and role-play a dialogue between a tour agent and a tourist who wants to see some places of interest using the replies given in the dialogue you've listened to [5].*

Добір завдань і вправ для розвитку продуктивних умінь не обмежується запропонованою класифікацією. Досить часто на заняттях із практики усного та писемного мовлення на факультеті іноземних мов УДПУ імені Павла Тичини практикується така форма роботи, як *вільна дискусія*, яка допомагає не лише вдосконалювати завчене ситуативне діалогічне та монологічне мовлення, а й спілкуватися та розвивати інтерес у студентів до тем, які їх цікавлять, де вони можуть висловлювати власну точку зору, ділитися досвідом. Науковці стверджують, що під час використання дискусії на занятті важливо пам'ятати про рівень знань студентів, їхню зацікавленість у предметі дискусії, готовність до такої форми роботи. Якщо не буде враховано хоча б один із вищезазначених факторів, сама дискусія може бути приречена.

Дж. Скрівенер розробив декілька правил, які позитивно впливають на розвиток продуктивних умінь, а саме говоріння, під час дискусії: правильний добір теми та реплік (цікавими та корисними є спонтанні обговорення певних тем, або заміток з газет чи журналів, які є актуальними та важливими; мета таких обговорень полягає не у

вивченні граматики чи лексики, а у можливості розвитку навичок говоріння в цілому); структурована розмова (мета викладача полягає у залученні всіх студентів до розмови, у підтримці інтересу студентів до розмови без надмірного втручання викладача у саму розмову студентів); уникання розмовної петлі (викладач має давати студентам час обдумати питання або репліку, а не насичувати розмову безліччю запитань, які лише заплутують студентів); відкриті запитання (під час дискусії та обговорення доцільно використовувати запитання типу «Де?», «Що?», «Хто?», «Чому?», «Як?», «Коли?» та уникати загальних запитань із стверджувальними або заперечувальними відповідями); захист непопулярної сторони (інколи корисним є захист непопулярної або дискусійної точки зору, що стимулює та викликає дискусію на занятті) [4, с. 211–212].

Цікавою та новою формою роботи для розвитку продуктивних умінь є *завдання з розбіжностями у виконанні* – студенти мають дві різні частини інформації, яку потрібно об'єднати в одне висловлювання; намалювати картину, яку описує партнер і т.д. (завдання зорієнтоване на покращення точності, чіткості висловлювання).

Важливою частиною монологічного мовлення на заняттях з практики усного та писемного мовлення на факультеті іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини є підготовка студентами *міні-проектів та презентацій*. Традиційно така форма роботи пропонується до виконання у кінці кожного вивченого модуля. Мета цього комунікативного завдання полягає у систематизації та узагальненні всіх набутих знань та навичок у межах вивченої теми. Студенти використовують чіткий план проекту, який допомагає їм системно та у повній мірі презентувати матеріал.

Наведемо приклад орієнтовного планування проекту на тему «*My career the way I see it in the future*», який був розроблений викладачами кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини:

Requirements for Structure

1. Introduction

General information about the importance of getting / having a good job in people's life, different jobs & professions.

2. The main body.

The description of your future career: reasons for choosing; its importance in the contemporary world; features of character it requires; different skills it requires; its advantages and disadvantages.

3. The conclusion [5].

Прикладами таких проектів і міні-презентацій можуть бути наступні зразки, запропоновані викладачами кафедри англійської мови та методики її навчання: груповий проект «*Presentation of Ukraine*», «*Natural Wonders of Ukraine*», проект на розмовну тему «*This Amazing Place I Live in*», «*Kyiv in One Day*» (реклама столиці) та ін.

Не менш важливим на цьому етапі завдань є оцінювання. Студенти мають змогу проаналізувати власну відповідь та однокласників, керуючись певними критеріями, сформованими викладачами: структура повідомлення; зв'язність та послідовність висловлювання; правильність мови; використання вивчених фраз, виразів, слів у мовленні; форма презентації; манера презентації (інтонація, швидкість мовлення,

експресивність, контакт з аудиторією та ін.).

Цікавою складовою мовленнєвих вправ і комунікативних завдань є також *домашнє читання* студентів. Систематичне обговорення автентичних книг відбувається на кожному з етапів навчання та включає різні форми роботи, зорієнтовані не лише на формування навичок читання, а й письма, говоріння, аудіювання.

У розрізі вправ для розвитку мовлення є завдання типу:

- обговорити проблеми, які підіймає автор у книзі;
- знайти цікаві факти про певне явище, подію тощо, використовуючи запропоновану схему висловлювань або плану презентації;
- підготувати запитання на основі прочитаного уривку;
- висловити власну точку зору щодо окремого авторського твердження;
- спробувати оцінити вчинки героїв та запропонувати власний вихід із ситуації;
- придумати іншу кінцівку твору, книги тощо.

1. *Work in groups to find new facts about Oxford University. Think of:*

- *What is Oxford University Famous for?*
- *When was it established?*
- *Where are the students from?*
- *What about its world ranking?*

2. *Discuss positive sides of work in our life. Try to find out as many advantages as possible. Tell the group what you have found [5].*

Як бачимо, засобів розвитку іншомовного спілкування є досить багато. Їхній вибір залежить від підходів та вподобань самого викладача, заняття, теми. Вважаємо, що успіх будь-якої розмови залежить від правильного початку дискусії, де мають враховуватися настрої цілої групи та кожного співрозмовника окремо. У цьому випадку доцільними є завдання, де кожен учасник має певну роль у дискусії, слідкує за ходом розмови і готовий доєднатися до обговорення, іншомовного спілкування.

Таким чином, здійснений аналіз системи мовленнєвих вправ і комунікативних завдань для навчання іншомовного спілкування майбутніх учителів англійської мови, як засобу розвитку навичок говоріння, підтвердив необхідність і важливість добору комунікативної діяльності відповідно до мети, завдань заняття, індивідуальних особливостей та потреб групи. Виявлено, що швидкість і правильність мови, комунікативна впевненість майбутнього вчителя англійської мови суттєво впливають на якість його іншомовного спілкування. Проведене дослідження не є вичерпним, перспективи подальших розвідок вбачаємо у виявленні та оцінці сучасних форм і методів розвитку іншої продуктивної навички майбутнього вчителя англійської мови – письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abbs B., Freebairn I. *Blueprint Intermediate*. London: Longman, 1991. 536 p.
2. Harmer J. *How to Teach English*. Harlow: Pearson Education Limited, 2007. 289 p.
3. Hedge T. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford University Press, 2000. 464 p.
4. Scrivener J. *Learning Teaching: the Essential Guide to English Language Teaching (3rd ed.)*. London: Macmillan education, 2011. 416 p.
5. Бондарук Я. В. *English Practice: навч. посіб. для студентів 2 курсу факультетів іноземних мов*

- закладів вищої освіти. Умань: Візаві, 2017. 154 с.
6. Біленька Ю., Коломієць М. Практика усного та писемного мовлення: навч.-метод. посіб. Умань, 2019. 124 с.
 7. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.

REFERENCES

1. Abbs, B., Freebairn, I. (1991). *Blueprint Intermediate*. London: Longman.
2. Harmer, J. (2007). *How to Teach English*. Harlow: Pearson Education Limited.
3. Hedge, T. (2000). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford University Press.
4. Scrivener, J. (2011). *Learning Teaching: the Essential Guide to English Language Teaching*. London: Macmillan education.
5. Bondaruk, Ya. V. (2017). *English Practice*. Uman: Vizavi.
6. Bilenka, Yu. O., Kolomiets, M. M. (2019). *Praktyka usnoho ta pysemnoho movlennia*. Uman [in Ukrainian].
7. Redko, V. H. (2017). *Konstruiuvannia zmistu shkilnykh pidruchnykiv z inozemnykh mov: teoriia i praktyka*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].